

Avatarurile elocinței politice în România secolului al XIX-lea

Roxana Patraș, *The Remains of the Day. Literature and Political Eloquence in 19th Century Romania* (Aracne Editrice, Roma, 2018)

Camelia GRĂDINARU*

Cercetătoarea Roxana Patraș a întreprins în ultimii ani o excelentă muncă de recuperare a discursivității de secol XIX, atât în ceea ce privește ipostaza sa politică, cât și formele jurnalistice și literare. Efortul considerabil întreprins a condus la cel puțin două efecte pozitive. Pe de o parte, sunt readuse în fața publicului secvențe discursive de maximă însemnătate, care luate împreună reînvie un trecut substanțial pentru devenirea spațiului nostru cultural, dar care parcă se îndepărtează, subiectiv și obiectiv, din ce în ce mai repede. Pe de altă parte, Roxana Patraș a reușit să construiască un corpus impunător, care fără îndoială reclamă exerciții ulterioare, fie ele de natură taxonomică, hermeneutică sau comparativă.

Figura distanței, ni se pare, vertebreează întregul demers al cărții. De fapt, autoarea alege în mod semnificativ să preia titlul celebrului roman al lui Kazuo Ishiguro. În primul rând, este vorba despre recuperarea unui „peisaj îndepărtat” (p. 213), populat cu figuri remarcabile, oratori abili atât în construcția, cât și în performarea discursurilor. Roxana Patraș pune reflectorul asupra unor mari actori, aflați pe o scenă publică dinamică, actori întreprizi și bine orientați care își joacă rolurile cu convingere. Dincolo de reușitele practice ale acestor discursuri (relative până la urmă), cititorul contemporan, dar și criticul literar rămân cu sentimentul unui trecut aureolat (un alt trop, în ultimă analiză, dar unul trecut prin filtrul unei ironii calde). Sinusoida compunere (vigoare, căutarea gloriei) – descompunere (simț acut al consistenței pierdute, *desengaño*) prin care trec toate epocile istorice, deci și încarnările lor discursive, nu alterează cu absolut nimic emoția estetică prilejuită de revizitarea acestor momente. În al doilea rând, este prezentă o cuvenită distanță hermeneutică, dată de elaborarea unui model de *ecologie culturală*. Acest model este menit să lege accesul la semnificații de plasarea discursurilor în contextul lor de producere/apariție, și include un cadru de referință (memoria politică), un vector al schimbării

---

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Institutul de Cercetări Interdisciplinare, Departamentul Științe Socio-Umane

(conștiința istorică ori învățarea socială), idiolectul politic (cuprinzând vocabularul, dar și clișeele), stilul (aferent dispozițiilor) și nu în ultimul rând auditoriul specializat (pp. 35-65 și 89-117, în sinteză la p. 211). Acest model flexibil își dovedește virtuțile pe întreg parcursul cărții.

Lucrarea este împărțită în două secțiuni consistente, sugestiv intitulate „Rhetorical Moments” și ”Rhetorical Moods”, fiecare fiind la rândul său alcătuită din patru capitole. Dacă partea întâi este articulată în manieră modernă, partea a doua primește o aranjare care face o reverență unui cod tradițional, anume tetrada gloria-memoria-energia-melancholia.

Take Ionescu, de exemplu, ilustrează foarte bine paradigma melancolică: „de la începutul discursului [...] el face referire la golul și la lipsa semnificației din viața noastră lumească. Remarca nu derivă, așa cum ne-am putea aștepta, dintr-un clișeu cultural (viziunea apocaliptică a Ecclziastului), ci dintr-o întrupare a stării melancolice a oratorului. Interpretată în acest mod, scena cataclismică în care Take Ionescu descrie extincția planetei poate fi corelată cu perspectiva lui Lars von Trier despre *melancholia* din secolul XXI. Lucrând asupra tropului *ubi sunt*, oratorul melancolic preia stilul unui împărat roman (Traian) și își imaginează, în timp ce privește ruinele vechii capitale a Daciei (*Sarmizegetusa*), luptele zgomotoase dintre gladiatori și lei, matroanele elegante și patricienii solemni așezați pe băncile de piatră” (p. 202). Mihail Kogălniceanu și B. P. Hașdeu sunt așezați sub zodia gloriei. În egală măsură pioneri și performeri ai retoricii clasice românești, cei doi sunt aduși împreună de „stilul riscant al brandului personal, de ambițiile oratorice (cu mai mult succes în cazul lui Kogălniceanu și cu ceva mai puțin în cazul lui Hașdeu) și de preocupările lor literare ocazionale” (p.121). P. P. Carp reprezintă o figură aparte, conservator pur sânge, cu un vast talent literar și cu o minte filosofică pătrunzătoare (p. 147). El pare a întruchipa, prin instanțierile oratorice, spiritul shakespeareian, așa cum remarca de pildă inclusiv Eugen Lovinescu (p. 148). Sunt prezente atât dimensiunile tragediei (problema decadenței, disoluția vechilor obiceiuri și moduri de viață), dar și cele ale ascendenței (forța, autoritatea, necesitatea unui cadru moral ferm). Traducătorul lui Shakespeare nu a putut și nici nu a dorit să iasă în afara cercului subtilităților și lecțiilor marelui Will (p. 160), ci a ținut să le împărtășească și semenilor săi. Barbu Ștefănescu Delavrancea este receptat pornind de la o observație de-a lui Tudor Vianu, care îl plasează pe autorul român în siajul intelectual al Lordului Byron (p. 164). Examinarea cazului Delavrancea, argumentează Roxana Patraș, ne dezvăluie în fapt un amalgam de tensiuni, un joc de pendulare între atitudinea (napoleonică, totuși) a geniului-învățător-predicator și markerii

textuali ai decadenței. Mai mult, autoarea descoperă, analizând corpusul Delavrancea, o clară prezență a triadei aristotelice ethos-pathos-logos manifestată aici în tripticul fosforescență-plasticitate a verbului-problemă națională.

Scrisă într-un stil elegant și percutant, adaptat rigorilor dar și sensibilităților publicului contemporan, lucrarea Roxanei Patraș constituie fără îndoială o referință necesară tuturor celor interesați de evoluția oratoriei în România și de dezvoltarea perioadei sale de aur (secolul XIX). Atât specialiștii domeniului, cât și cei care se întâlnesc în mod formal cu disciplina retorică pe traiectoria evoluției lor profesionale vor găsi în acest volum nu doar o analiză pertinentă și detaliată, ci și nenumărate elemente inedite, recuperate prin munca cercetătorului, de fapt veritabile nestemate informaționale pe care, din nepăsare sau neatenție, le credeam pierdute.